

Oslo

Veileder for en mer inkluderende barnehage *-med mestring i fokus*

Barnehagene i Bydel Grorud

Innhold

1. Bakgrunn for «En mer inkluderende barnehage» og Veilederen (s. 4)

2. Høy kvalitet i barnehagen– for alle barn (s. 8)

3. Inkludering og inkluderende barnehage for alle barn (s. 12)

- Lek som verktøy for inkludering (s. 18)

4. Trygghetssirkelen som grunnlag for all utvikling (s. 17)

- Toleransevinduet som forståelsesramme (s. 18)

5. Å legge til rette for læring og utvikling (s. 21)

- Barnehagen som språkstimulerende arena (s. 24)
- Barnehagen som arena for sosial språkutvikling (s. 26)
- Barnehagen som reguleringsstøttende arena (s. 28)
- Barnehagen som trygg arena for de forsiktige og tilbaketrukne barna (s. 29)
- Barnehagen stimulerer til motorisk utvikling (s. 31)
- Barn med nedsatt hørsel (s. 33)
- Barn med nedsatt syn (s. 35)

6. Laget rundt barnet (s. 36)

Vår visjon

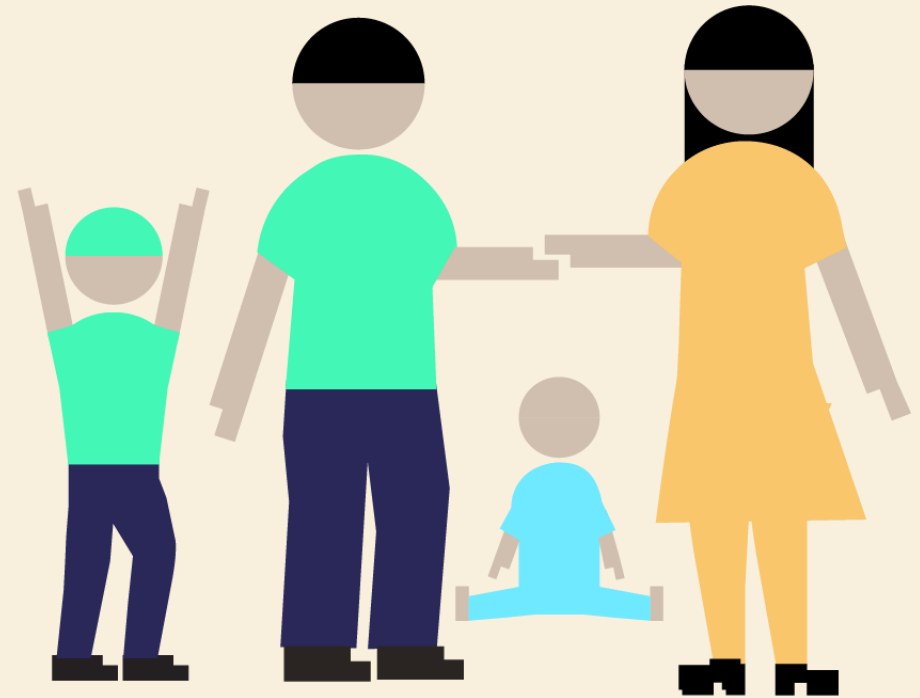
I Bydel Groruds barnehager skal alle barn oppleve trivsel og mestring i et lekbasert læringsmiljø, i møte med ansatte som er:

sensitive

kompetente

inkluderende

lekende

1. Bakgrunn for «En mer inkluderende barnehage» og Veilederen

Bydel Grorud har en barnegruppe med et stort mangfold. Dette byr på mange muligheter, men også noen utfordringer. Levekårsutfordringer, manglende norskferdigheter og økende behov for spesialpedagogisk hjelp danner bakteppet for utfordringsbildet i barnehagene våre.

Det komplekse utfordringsbildet i bydelen vår stiller store krav til personalets kunnskap og kompetanse. Dette ønsker vi å møte gjennom arbeidet med «En mer inkluderende barnehage».

Forskning viser at et barnehagetilbud av høy kvalitet har særlig stor betydning for barn med ulike risikofaktorer i livet sitt. Motsatt er disse barna særlig sårbare for et dårlig barnehagetilbud.

Visjonen for bydel Groruds barnehager er at **alle barn skal oppleve trivsel og mestring i et lekbasert læringsmiljø, i møte med ansatte som er sensitive, kompetente, inkluderende og lekende.**

I denne veilederen ønsker vi at du skal få oversikt over gode tiltak og tilpasninger for å møte barn med ulike utfordringer, som vi ser ikke har godt nok utbytte av det allmennpedagogiske tilbudet i barnehagen. Slik kan vi sammen sørge for at alle barn i barnehagen får et likeverdig og inkluderende tilbud.

Betydningen av tidlig innsats

Tidlige erfaringer former barnets utvikling

Forskning viser at innsatser som settes inn tidlig i et barns liv, kan være svært avgjørende. Dette har sammenheng med at barnets tidlige erfaringer er med på å forme hvordan de møter verden videre, og blir til selvforsterkende prosesser.

Man kan se for seg at erfaringer skaper «motorveier» i hjernen. Når man har fått mange erfaringer med noe, skjer mye automatisk. Det kan kreve mange nye erfaringer for å trække opp noen av de små veiene som ikke har vært brukt på lenge, eller gå opp helt nye veier.

Risikofaktorer og beskyttende faktorer

I boksen til høyre beskrives risikofaktorer og beskyttende faktorer i og utenfor barnet. Disse faktorene har stor direkte betydning for barnet. De kan også påvirke barnet indirekte ved at samspillet med omsorgspersonene endres i positiv eller negativ retning.

En trygg tilknytning til omsorgspersoner er helt avgjørende for barns læring og utvikling. Barn som er vant med å få støtte og omsorg fra voksne, vil tørre å utforske verden rundt seg. Et barn som ikke har hatt denne støtten og tilknytningen, vil derimot kunne gå i «forsvarsmodus» i møte med nye utfordringer. Dette vil igjen hemme læringen og leken.

Tidlig innsats er altså **avgjørende** for å kunne forebygge eller rette opp skjevutvikling hos barn som har med seg risiko i sin tidlige utvikling.

Kanskje kan vi si at tidlig innsats virker som en «vaksine» for barnet, og gir beskyttelse mot senere belastninger.

Risikofaktorer som kan hindre god utvikling hos barn

- Medfødte kjennetegn ved barnet: Utfordrende temperament, nevrobiologisk sårbarhet eller funksjonshemming
- Belastende familieforhold: Stressende livssituasjoner, understimulering, fattigdom, foreldre som står utenfor arbeidslivet, vold/overgrep, rus eller psykiske vansker hos mor/far
- Eksterne risikofaktorer som negative erfaringer i barnehagen eller lite støttende nettverk

Beskyttende faktorer

- Positive kjennetegn ved barnet selv: Lett temperament, sosial kompetanse, robusthet og optimistisk innstilling
- Gode relasjoner/trygg tilknytning til foreldre, gode erfaringer i barnehagen (gode relasjoner til ansatte og jevnaldrende)
- Et støttende nettverk og positivt nærmiljø

En mer inkluderende barnehage – for alle barn

I arbeidet med «En mer inkluderende barnehage» har det blitt laget en kvalitets- og kompetanseplan. Denne planen er først og fremst et verktøy for fagledere og pedagogiske leders arbeid med å utvikle **høy kvalitet i barnehagen for alle barn**. I planen gjøres det rede for hva bydelen forventer av oss som ansatte i Grorudbarnehagene, samtidig som den beskriver hvordan bydelen kan støtte oss, slik at vi sammen kan gi alle barn et likeverdig og inkluderende tilbud.

Mange av barna i våre barnehager har én eller flere **risikofaktorer** i livet sitt. Veilederen som du nå holder i hånda, skal være et verktøy for å kunne tilpasse barnehagehverdagen for disse barna ved hjelp av mer spissete tiltak.

Det vil fremdeles være barn i barnehagen som trenger mer enn det allmennpedagogiske tilbudet, både når det gjelder ressurser og kompetanse. Derfor har vi et **støttesystem** som kan hjelpe disse barna, øverst i trekanten til høyre. Både Inkluderingssteam og PPT er støttespillere for barnehagene, illustrert ved personene i grønt til høyre.

Hvorfor revidering av veilederen?

Endringer i Veilederen

Den første utgaven av denne Veilederen ble utgitt våren 2022. Tilbakemeldingene fra barnehageansatte er at dette er et nyttig oppslagsverk når man er bekymret for et barn på avdelingen sin. Vi har derfor ønsket å beholde mange av de konkrete tiltakene fra forrige utgave.

I denne utgaven ønsker vi i tillegg å vise hvordan et barnehage tilbud av høy kvalitet har ekstra stor betydning for barn med ulike risikofaktorer. I kapittel tre og fire har vi valgt å samle de områdene som handler om alle barns grunnleggende behov og fremheve barnehagens rolle i å jobbe med dette. Her er trygghetssirkelen og toleransevinduet sentrale modeller. Vi har også ønsket å tydeliggjøre lekens betydning og hvordan leken skal gjennomføres alt som gjøres i bydel Groruds barnehager.

Et godt allmennpedagogisk tilbud bidrar til å forsterke de positive effektene av de mer spissede tiltakene rettet mot mindre grupper og enkeltbarn. Disse mer spissede tiltakene, som vi tenker først og fremst retter seg mot barn i risiko, er samlet i kapittel fem.

Tett og godt samarbeid om tidlig innsats

Barnehagene og helsestasjonen i bydel Grorud tilhører samme seksjon og vårt samarbeid er styrket. Arbeidet som gjøres på helsestasjonen med å veilede foreldrene i tidlig tilknytning, samspill og stimulering av barnas utvikling er et svært viktig grunnlag for arbeidet som gjøres når barnet begynner i barnehagen. Fysioterapeutene ved helsestasjonen har bidratt med tiltak for å støtte barns motoriske utvikling.

I den første utgaven av Veilederen ble rutiner og organisering knyttet til hva man gjør når man blir bekymret for et barn utførlig beskrevet. Erfaringen viser at slike modeller må tilpasses og endres underveis. I denne utgaven beskrives det til slutt kort hva Inkluderingssteamet og PPT kan bidra med når man trenger støtte i barnehagene.

Vi håper at den nye utgaven av Veilederen kan bidra til å knytte sammenhenger og gjøre det lettere å forstå bakgrunnen for tiltakene som nevnes. Det å ha barn med ulike utfordringer og behov i barnegruppa krever mye av de ansatte, og det kan være lett å føle seg usikker. Gjennom Veilederen håper vi at dere tenker: «Dette kan jeg få til!!»

2. Høy kvalitet i barnehagen – for alle barn

I kvalitets- og kompetanseplanen er det vist til tre områder som har stor betydning for kvaliteten på barnehage tilbudet, og som det skal jobbes med gjennom hele barnehageåret:

- Organisering og struktur
- Emosjonell støtte
- Støtte til lek, læring og utvikling

Høy kvalitet på alle disse tre områdene er viktig for alle barn, men vil være av særlig stor betydning for barn i risiko. Forskning viser at et barnehage tilbud av høy kvalitet kan fungere som en «buffer» mot effekten av risikofaktorene nevnt tidligere.

De barna som vil ha størst utbytte av språkstimulering kan imidlertid være barn som trekker seg unna aktiviteter som krever språk. Barna med det største behovet for emosjonell støtte kan også «be om» dette på måter som kan være vanskelige å forstå, eksempelvis ved å hyle og slenge døra i fleisen på den voksne.

På de neste sidene vil vi gå gjennom noen av påstandene i ståstedsanalysen i kvalitets- og kompetanseplanen, og forsøke å forklare hvorfor dette kan være særlig viktig for barn med ulike behov. Dette er kun eksempler og vi har valgt ut noen få av påstandene. Det kan finnes mange andre gode grunner. Det blir viktig å reflektere sammen i personalet: hva gjelder for vår barnegruppe?

Organisering og struktur - for alle barn

Organisering og struktur handler om hvordan personalet legger rammene til rette for at barna og de ansatte skal kunne bruke mest mulig tid og energi på å være aktivt engasjert i aktiviteter.

- *«Barna får tydelige beskjeder, og vet hva de skal gjøre»*

Da slipper de å bekymre seg for hva som skal skje nå, eller bruke krefter på å gjette hva som er forventet av dem. Barn som trenger mange gjentakelser for å lære seg å knytte mening til ordene som sies, kan ha godt utbytte av å få de samme beskjedene hver gang noe skjer. Når de voksne kjenner barnegruppen vil de vite hvem av barna som trenger å få en individuell beskjed i tillegg til en felles beskjed – dette handler om å legge til rette for god organisering for alle barn.

- *«På vår avdeling er vi tilstedeværende voksne uten vandring, og forstyrrelser av telefoner, hente ting, gi beskjeder, eller annet som tar fokus bort fra barna.»*

Barn som blir lett avledet får mulighet til å fordype seg. Vi blir mer tilgjengelige for de barna som trenger tryggheten ved å ha en voksen i nærheten. Dette legger også til rette for at de voksne kan være lengre i lek og samspill av gangen. Dette fører til mer språkstimulering, lengre dialoger, og mer «øving» med tett voksenstøtte.

- *«På vår avdeling deler vi barna inn i smågrupper daglig og har en god blanding av aktiviteter i større og mindre grupper».*

Dette kan gi de forsiktige og tilbaketrukne barna mer plass til å være aktive. For barn som raskt blir overstimulert kan færre barn og mindre støy gjøre at de viser lengre utholdenhet i en aktivitet. Samtidig kan leken og aktivitetene i større grupper gi oss felles opplevelser og er med på å bygge et fellesskap.

Emosjonell støtte - for alle barn

Emosjonell støtte handler om hvordan de ansatte møter barna. Dette handler både om en grunnholdning og hvordan vi håndterer barns små og store følelser.

- *«Vi aksepterer alle følelser på vår avdeling, og hjelper barna til å håndtere dem».*

Barn kan ha behov for å bli møtt på ulike måter. Noen barn har stort behov for nærhet og trøst når de er lei seg, frustrerte eller sinte. Andre barn viser tydelig at de har behov for plass rundt seg og ønsker å være mer i fred. Ved å respektere disse signalene vil vi ofte hjelpe barnet til regulere følelsene sine, slik at de raskere kommer innenfor toleransevinduet sitt igjen.

- *«Vi møter alle barn med innlevelse og nysgjerrighet».*

Dette kan være spesielt viktig med de barna som vi opplever at det er utfordrende å være sammen med eller å få god kontakt med. Å “ta på seg nye briller” kan noen ganger føre til at vi opplever noe nytt sammen med barnet eller får økt forståelse for hvordan barnet ser verden. Når vi har et felles fokus kan vi også få til lengre dialoger og flere turer i samspillet (turtaking i dialogen).

- *«Vi er oppmerksomme på alle barn i gruppa, og fanger raskt opp de som har behov for støtte».*

Noen barn gir tydelig uttrykk for at de har behov for å bli sett, når de er lei seg, når de ikke får til noe eller ikke trives. Andre barn kan bli stille, trekke seg unna, gjemme seg vekk eller gjøre lite for å få voksnes oppmerksomhet. For å legge merke til at disse barna trenger støtte, enten det er med små praktiske utfordringer i hverdagen, få trøst eller være med i lek med andre barn kreves det at vi løfter blikket og har oversikt over barnegruppa. Dette gjelder både fortløpende i hverdagen, men også over tid. Kan det være sånn at noen av barna får mye oppmerksomhet og oppfølging fra flere av de ansatte, mens andre barn sjelden blir sett? Dette krever at vi snakker sammen og at vi er bevisst på hvem av barna vi bruker tiden vår sammen med og tettest følger med på utviklingen til.

Lek- og læringsstøtte – for alle barn

Støtte til lek og læring handler om hva de voksne sier og gjør for å involvere barn i aktiviteter, samspill, lek og dialoger, som virker utviklingsfremmende.

- *«På vår avdeling er samtaler med barna viktig, vi bekrefter og utvider og gir barna rom for innspill og tanker».*

Ved å gjenta og utvide det barn sier, tilpasser vi måten vi snakker på til hvert enkelt barn. Da kan vi blant annet bidra til å øke barns forståelse av begreper og gi dem nye ord, eller la dem oppdage sammenhenger i språket, for eksempel hvordan vi bøyer verb. I slike dialoger får vi også mulighet til å vise engasjement for det barnet er opptatt av. Noen barn trenger god tid på å tolke det som blir sagt eller formulere det de vil si selv. Ved å vente litt og legge inn pauser mellom våre egne ytringer støtter vi barnas mulighet til å forstå og å gi sine bidrag til samtalen. Andre barn forstår langt mer enn de selv klarer å uttrykke, for eksempel når de er i ferd med å lære norsk. Da kan ASK (alternativ og supplerende kommunikasjon) være en måte å la barnet få snakke om komplekse tema, uten at det stilles store krav til verbalspråk.

- *«Voksne tar initiativ til lek, støtter de som trenger det for å komme inn i lek, og bidrar til å utvikle leken mellom barn».*

Et barn som leker mye alene kan trenge voksne som viser interesse for deres lek og inviterer andre barn med inn i denne leken. I en lek som gjentar seg på samme måte hver gang, kan de voksne komme med små innspill som fører til endringer. Like viktig kan det være at voksne trekker seg ut av leken når barna klarer å fortsette selv, slik at de får øvd seg på å holde leken gående selvstendig og får øving i å forhandle og løse problemer.

- *«Vi introduserer barna for situasjoner, temaer, fenomener, materialer og redskaper som kan gi ny innsikt, fellesskapsopplevelser, og inspirasjon til lek».*

Å legge opp til variasjon gjør at flere av barna kan erfare og lære på måter som passer for dem – både barnet som trenger å se og observere først, og barnet som trenger å “røre og gjøre”. Det er lettere å knytte mening og forståelse til ord og begreper gjennom førstehåndserfaringer enn å få dem forklart av voksne.

3. Inkludering og en inkluderende barnehage for alle barn

Hva betyr inkludering i barnehagen?

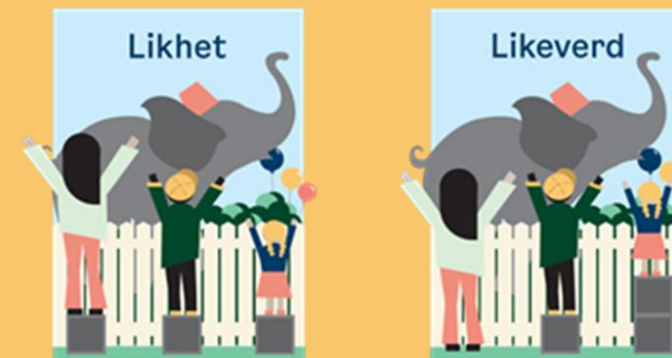
Inkludering rommer mye. Deltakelse og medvirkning trekkes ofte fram. Tilhørighet blir også stadig sterkere vektlagt. I praksis betyr inkludering for eksempel:

- Å føle seg trygg og føle seg forstått
- Å både kunne motta og selv uttrykke seg på den måten man forstår – for eksempel i form av alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)

Dette krever bevissthet og kan være vanskelig å definere fordi det handler om hvordan vi møter andre mennesker og å klare å se verden gjennom deres øyne. En slik tankegang kan brukes til å møte både de barna som har og ikke har spesielle utfordringer.

Når kan vi si; wow, her jobbes det med inkludering?

- Når alle barn får delta i fellesskapet med sine forutsetninger og evner. De skal oppleve at hverdagen er tilpasset dem og barnegruppa.
- Når fokuset rettes mot å tenke tilpasning innenfor hele barnegruppa, i større grad enn å ha ensidig individrettede (spesialpedagogiske) tiltak.
- Når barnehagen tilpasses individene, og ikke omvendt. Vi flytter fokus over på hva vi gjør for å være sammen med barnet på meningsfylte måter, heller enn at det kun er barnet som må lære seg et sett med ferdigheter for å gjøre det samme som resten av gruppa.

Lek som verktøy for inkludering

Inkludering og lek

Mange kjenner nok igjen bildet av denne sola, som framhever ulike sider av leken og dens betydning for barns utvikling. Vi har lett for å tenke på rolleleken når vi ser denne. Hva med herje- og jageleken? Hvilke erfaringer får barna med seg og hvilke ferdigheter får de øvd på?

Vi kan lett se at de har opplevd samspill når de bytter på å jage eller fange hverandre, og det er få ting som skaper så mye latter og glede i fellesskap som når barna fritt får utfolde seg i denne type lek. Samtidig får de lære om egne grenser og øve motorikk. De blir utfordret, opplever motgang og små tap. Sannsynligvis har barnet også opplevd empati og fått muligheten til vise omsorg om det går litt hardt for seg.

Hvordan ser vi på ulike former for lek i barnehagen?

Ved å ha et raust syn på hva lek er, og gjøre så godt vi kan for å forstå hva det er som gjør at barnet liker akkurat denne leken kan leken bli et viktig verktøy for inkludering.

Utgangspunkt

Lek er den viktigste læringsarenaen for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling.

Mange barn har behov for støtte i leken, og det kan være mange ulike årsaker til dette. De kan ha få erfaringer med lek, det kan være språklige barrierer eller andre årsaker.

I lek kan barn lære seg å løse konflikter, inngå kompromisser og sette seg inn i andre barns sted.

Det må legges til rette for at barn får god tid til å utfolde seg i lek, fordi lek i seg selv er viktig for alle barns utvikling.

Den voksnes rolle som tilrettelegger for lek og samspill

Om vi tenker tilbake på Kvalitets- og kompetanseplanen: hvordan henger disse punktene sammen med de tre områdene organisering og struktur, emosjonell støtte og lek- og læringsstøtte?

Den voksnes rolle i leken

De voksne må være tilstede der barna leker.

- Voksenstyrt lek: den voksne har regien og styrer leken.
- Voksenstøttet lek: den voksne er tilgjengelig og støtter leken ved behov.
- Frilek: barna styrer leken uten at den voksne er direkte involvert, men de er tilgjengelige.

Å utarbeide gode planer for hvordan det skal tilrettelegges for lek er en viktig forutsetning for å få til et godt lekemiljø. Planer for både lekegrupper, ansvarsområder og innhold kan bidra til en god struktur for både barna og de voksne.

Skoggruppemetoden kan være en nyttig, strukturert metode, som tar utgangspunkt i lekegrupper i naturen. Metoden har fokus på å involvere barna i forberedelsene, innholdet og en felles avslutning. Den voksnes rolle er å involvere barna i hele prosessen.

Samspill

De voksne skal støtte barna inn i lek, for eksempel ved å starte eller ta del i en lek barna er interessert i.

De voksne veileder barna i leken. Det er viktig å involvere barna og ikke ta styringen. For eksempel ved en konflikt så involverer man barna i samtalen om løsningsforslag. Gi barna nødvendig støtte til å sette ord på følelser, hendelser og å finne en løsning

Som voksen kan du være "limet" som binder barna sammen. Sørg for at barna forstår lekens innhold, og led dem til å delta slik at det skapes samspill. Eksempler på dette kan være gi babyen mat, skifte bleie, legge i senga, gi babyen melk. Eller ta utgangspunkt i en bok og lag et prosjekt som innbyr til samspill og samarbeid.

Vær bevisst på hvordan barna kan utvikle sine roller og prøve ut flere roller i leken, så de ikke alltid ender opp med å være den samme karakteren.

Utvidelse og utvikling av barnas lek

Lekeutvikling og lekestrategier

Den voksne kan støtte barna i å utvikle strategier for hvordan man kan invitere til lek, eller spørre om å være med i en igangsatt lek.

Den voksne modellerer: gi konkrete tips om hvordan man blir med i leken.

"Skal vi leke?", "Kan jeg være med?" eller mer konkrete strategier som ikke krever så mye språk som å "*banke på*" dør til rom der lek er i gang, tilby noe i leken for eksempel komme med "*mat*", eller en rolle. Dette kan være alt fra hund/katt, til storesøster, bestemor. Eller ved butikklek: "*Butikken er åpen, hvem vil kjøpe*". "*Kom og kjøp!*" kan også være en fin modellsetning for å trekke inn andre barn.

Hvis en voksen går med barnet, er det lettere å få innpass i leken. Eksempel; "*Bank, bank; vi kommer på besøk, kan vi komme inn? Vi har med...*"

Å utvide barnets lek

Støtt barna til å velge lek/aktivitet, komme inn i lek og bli i aktivitet over tid (tilpasset modning og alder). I oppstarten av en lek kan den voksne være med å introdusere nye elementer i en allerede kjent lek.

Jobb systematisk for å støtte barna til å delta i flere typer lek og aktiviteter. For eksempel med en fast lekegruppe, der man sørger for at barnet får ulike erfaringer med lek og opplever mestring.

Kom med forslag til konkrete leker: fysisk lek inne og ute som å løpe, klatre, delta i hinderløype, Bjørnen sover, lek med sand, vann, leire, puttekaske, innpasningsspill, trekkeleke, sitte på huske, løpe- og fangelek.

Strukturert konstruksjonslek som byggeaktivitet, tog- eller bilbane og magnetklosser er fine aktiviteter for barn som trenger å øve på utholdenhet og det å holde seg i aktiviteten over lenger tid.

Utvidelse og utvikling av barnas lek

Å utvide barnets lek

All kreativ aktivitet som å tegne, male og lage ting er med på å utvikle fantasien og muligheten for å eksperimentere med ulikt materiell, som igjen kan bli en del av en lek.

Ta utgangspunkt i barnas tidligere erfaringer med lekemateriell, sosiale erfaringer, opplevelser og interesser og bygg på dette: liker barna dyr så kan dette brukes i omtrent alle sammenhenger. Dyrene kan bli med på tur, i samling, rundt matbordet, i leken og i samtaler.

Om barnet har interesse for biler eller konstruksjonslek, vær i leken med barna og veiled barna i samhandling med de andre.

Andre aktiviteter som kan fremme lekekompetansen:

- Spillgrupper
- Rollelek/dramatisering ut fra bøker og temaer barna er interessert i (gjærne bruke bøker fra Språksterk)
- Når voksne skaper spenning og humor gjennom dramaturgi og fantasilek, skapes det gode arenaer for lek og læring.
- Ta utgangspunkt i felles opplevelser, for eksempel fra eventyr, samling og turer.

Støtt barna i leken med for eksempel konkret temalek som doktorlek, frisør, Bukkene Bruse-lek, butikklek etc.

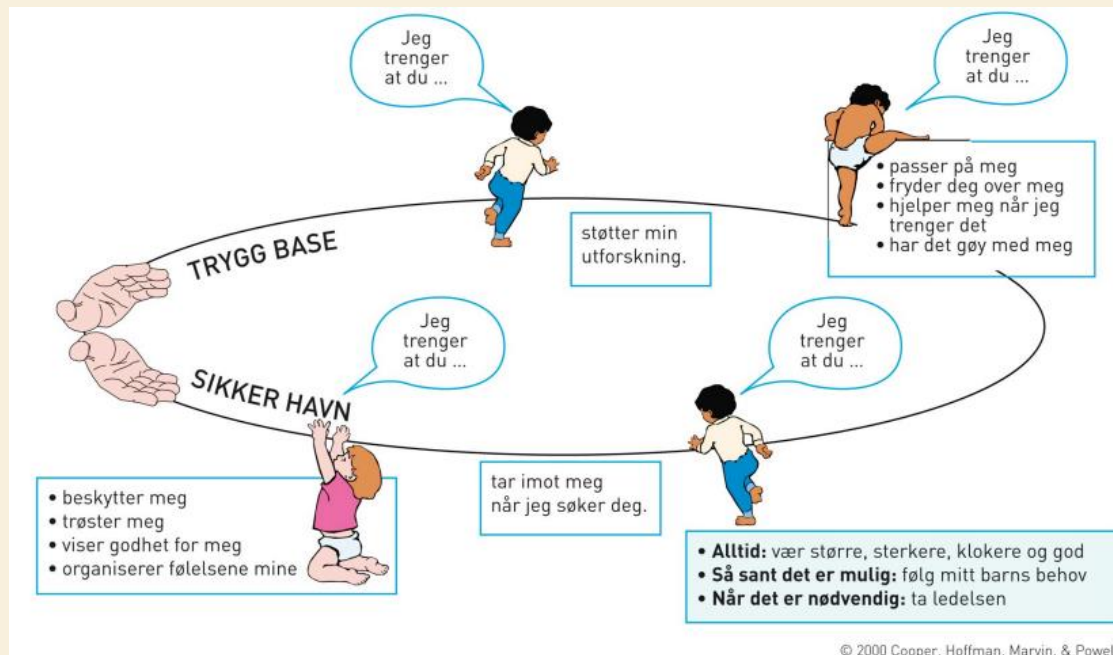
Faste plasser til lekemateriell, ryddige og oversiktlige avdelinger stimulerer til lek.

4. Trygghetssirkelen – grunnlaget for all utvikling

Fra barn blir født har de to helt grunnleggende behov for å kunne overleve og utvikle seg:

- Fysisk og emosjonell nærhet, trygghet og hjelp til å regulere seg
- Støtte til utforskning, læring og selvstendighet.

Trygghetssirkelen (COS-sirkelen) er en nyttig modell for å vise betydningen av tilknytning og relasjoner. COS-sirkelen er mye brukt i samarbeidet med foreldrene på helsestasjonen.

Hvordan kan vi forstå barn innenfra og ivareta deres behov for trygghet på en god måte (med utgangspunkt i trygghetssirkelen)?

For at barnet skal kunne bruke ressursene sine på å utforske verden, må de først ha en trygg ramme rundt seg. Behovet for nærhet og trygghet er derfor en forutsetning for at barnet skal kunne lære og utvikle seg.

Voksne som en trygg base:

Barn har behov for at vi voksne støtter dem i deres utforskning og selvstendighet, og til å ta nye utfordringer. Da må de kjenne at vi passer på dem, gleder oss over dem og har det gøy sammen.

Voksne som en sikker havn: Barn trenger å bli tatt imot når de søker oss. Barn trenger en trygg voksen som beskytter, trøster, viser godhet og organiserer deres følelser.

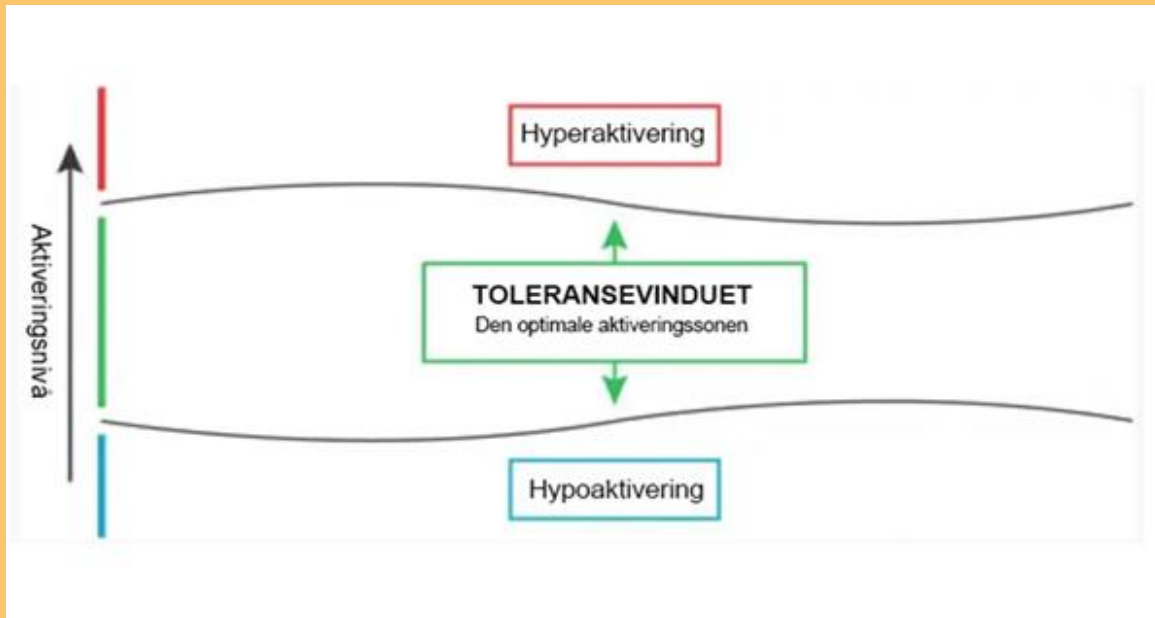
Vi voksne må alltid være *større, sterkere, klokere og gode*.

Så sant det er mulig må vi følge barnas behov, og når det er nødvendig ta ledelsen.

Reflekter rundt: Hvordan kan jeg være en trygg base og sikker havn for barna på min avdeling?

Toleransevinduet som forståelsesramme

Toleransevinduet er en nyttig modell å bruke om samspill med barn – både for å forstå barnets reaksjoner, og for å forstå sine egne reaksjoner i møte med barnet. Modellen utfyller trygghetssirkelen ved å vise hva som skjer når barnet opplever verden. Alle mennesker har ulike triggere. Det som kan føre noen opp eller ned i toleransevinduet har ikke nødvendigvis samme betydning for andre.

Innenfor toleransevinduet (den optimale aktiveringssonen)

Når vi er innenfor toleransevinduet vårt er kroppen i en rolig tilstand og sanseopplevelsene normale. Vi er da i en optimal situasjon for læring, tenkning og selvregulering. Vi har en opplevelse av kontroll og ro som gjør at vi kan rette vår oppmerksomhet mot det som er viktig. I denne tilstanden er vi mest mottakelig for ny læring og til å lykkes i samspill og relasjoner med andre.

Over toleransevinduet (hyperaktivering)

Vi er i en overaktivert tilstand der en annen del av nervesystemet overtar og mobiliserer en kamp- eller fluktreaksjon. Det blir vanskelig å tenke klart, ta imot beskjeder og ta gode avgjørelser. Når barn er over toleransevinduet sitt kan de oppleves eksempelvis som sinte og impulsive.

Under toleransevinduet (hypoaktivering)

I underaktivert tilstand klarer man ikke å engasjere seg i det som skjer rundt seg. Dette kan skje både hvis barnet blir overveldet og situasjonen oppleves uhåndterbar, eller det kan være at barnet rett og slett kjeder seg eller ikke mestrer situasjonen. For barn kan dette komme til syne ved at de blir passive og kan "falle ut"/koble ut.

Hvordan støtte barnet til å holde seg innenfor toleransevinduet

Toleransevinduet og hvordan vi kan støtte

Toleransevinduet hos barn er smalere enn de voksnes vindu (jo yngre, jo smalere). Det er omsorgspersonenes oppgave å holde barna innenfor toleransevinduet sitt, og hjelpe dem til gradvis å utvide det. Dette må skje i trygge omgivelser, med støtte av trygge og forutsigbare voksne.

Toleransevinduet bredde påvirkes av erfaringer og følelsesmessige tilstander, men også av grunnleggende egenskaper som for eksempel temperament. Den sosiale situasjonen spiller også inn – for eksempel tåler de fleste mer når de er sammen med noen de er trygge på.

Atferd som kommer «ut av det blå» skyldes ofte at barnet allerede er langt oppe i toleransevinduet sitt. En trigger som ellers bare gjør barnet litt mer aktivert men som det fint klarer å takle, kan da plutselig føre barnet over den røde linjen.

Reflekter: Hvilken betydning har det hvor i toleransevinduet sitt barnet er når det kommer i barnehagen om morgenen?

Hvordan

- Hos små barn må vi være sensitive ovenfor deres følelsesmessige tilstand og atferd og forsøke å se tegn på om de har det bra eller ikke.
- Er de sultne, tørste, trøtte, overveldet av sanseinntrykk som lyd og lys eller har full bleie?
- Er de fornøyde eller viser de tegn på ubehag eller frustrasjon ved gråt, sinne eller ved at de trekker seg vekk og blir passive
- Tilføre det som mangler som mat, drikke, hvile eller å skifte bleie.
- Gi barnet en pause fra aktivt samspill og stimulering.
- Bruk kroppskontakt som vugging og rolig stemme.
- For større barn kan det å stryke på ryggen, eller berøring hjelpe til å roe ned. Sett ord på følelsene, også for de minste.
- Hvis barnet gråter, viser sinne eller frustrasjon; hjelp først barnet til å roe seg. Ikke alle barn liker nærkontakt når de er sinte, men vær tilgjengelig hele tiden.

Å være regulert selv er en forutsetning for å regulere barnet

Å være regulert selv er en forutsetning for å kunne hjelpe barna

Tilknytning, trygghet og forutsigbare voksne gir en trygg base. For å støtte barn til å være innenfor sitt toleransevindu, må vi voksne først være innenfor vårt eget vindu. Regulér egne følelser og handlinger og forsøk å forholde deg rolig ovenfor barna. Først da kan vi hjelpe og støtte barna.

Ta på din egen maske før du kan hjelpe andre!

Tenk over:

- Er det noen barn jeg synes det er mer utfordrende å være sammen med? Hva kan dette skyldes?
- Hvordan påvirker det meg å være i samspill med disse barna?
- Hvordan påvirker det mitt eget toleransevindu?

Tilpasning til barnas ulike behov

I en barnehageavdeling er det samlet barn med ulike personligheter og samspillsmønstre. Dette kan kreve årvåkenhet og at personalet tilpasser sin væremåte. Noen barn kan være stille, passive eller tilbaketrukkne, mens andre kan vise mye uro, og streve med å forstå og komme inn i samspill og lek på en god måte.

Det kan være flere årsaker til dette. Barn er født med ulike temperament, det kan også handle om det miljøet de har vokst opp i, tidligere erfaringer, samt opplevelsen av miljøet i barnehagen.

Medfødte sårbarheter kan bidra til å vanskeliggjøre barnets samspill med foreldre, barnehageansatte og andre barn, for eksempel ved at barnet er urolig, strever med oppmerksomhet, ofte uttrykker sterke og vanskelige følelser (frustrasjon, sinne, engstelse osv.).

For at medfødte sårbarheter ikke skal utvikle seg til mer alvorlige vansker, trenger disse barna spesielt god og tilpasset omsorg og stimulering.

5. Å legge til rette for læring og utvikling

Toleransevinduet kan også kalles *læringsvinduet*. Som tidligere forklart er det når barnet er innenfor toleransevinduet sitt at det er mest mottakelig for læring. Toleransevinduet er et nyttig verktøy for å forsøke å redusere negativt stress for barnet, og i større grad kunne legge til rette for at barnet er rolig, tilfreds og mottakelig for læring. Det er samtidig slik at vi er avhengige av en viss dose «stress» for å strekke oss og mestre nye ting.

Hva er det vi voksne gjør i samspill med barn som bidrar til læring?

Enkelt sagt kan man si at læring krever *motivasjon*, *konsentrasjon* og *repetisjon*.

I hverdagssamspillet handler det ofte om å tydeliggjøre for barnet akkurat det man ønsker at de skal få med seg (begreper, sosiale ferdigheter, følelser osv.). Dette gjør vi ofte ubevisst i samspill med små barn («oj, se, en **KATT**», å vise tydelige følelser osv.), mens det kan føles mer unaturlig med eldre barn, fordi vi har andre forventninger til dem.

Det kan være nyttig å tenke på:

- Hva er det vi vil at barnehjernen skal lagre? Gjør dette særlig tydelig.
- Gi erfaringer i mange kontekster og gjennom mange kanaler, et tiltak som ofte formuleres som å la barnet se, høre, røre, gjøre.

De fleste barn har et naturlig driv etter å lære, mens noen trenger mer støtte for å komme inn i utviklingsfremmende samspill/aktiviteter.

Hvordan:

- Lek er helt avgjørende for utviklingen til barn. Helt fra barnet er nyfødt drives utviklingen i stor grad av lek, både alene og sammen med nærpersionene.
- Feng interessen og bygge videre på det barnet viser interesse for.
- Gjør de samme tingene flere ganger – barn liker det som er kjent.
- Samarbeid med hjemmet og utveksle informasjon og erfaringer
- Lek aktiverer «viktighetsnettverket» i hjernen og sørger for at barnet orker å trene på ferdigheter de i mye mindre grad ville trent på hvis en voksen ba dem om å gjøre det. Gjennom leken kan vi få til flest mulig lystbetonte repetisjoner for barna.

Reflekter:

Hvordan kan vi bruke barnas naturlige driv for å leke til å støtte dem videre i sin utvikling?

Hvilken betydning har det for læring om vi klarer å holde barnet innenfor toleransevinduet sitt?

Tidlig samspill – grunnlaget for all utvikling

Medfødt interesse for samspill

Helt fra barnet er nyfødt har det ferdigheter som gjør at det kan delta i samspill med omsorgspersonene sine, og som også utvikles videre gjennom dette samspillet. Eksempler på slike ferdigheter er blikkontakt, imitasjon, turtaking, felles oppmerksomhet og evne til å kategorisere og se sammenhenger. Disse ferdighetene omtales noen ganger som *førspråklige ferdigheter* fordi all språklig utvikling i større eller mindre grad bygger på disse ferdighetene.

Blikkontakt

Blikket er viktig for sosialt samspill, turtaking og felles oppmerksomhet. Blikket kan gi mye informasjon om noens intensjoner, tanker og følelser. Kroppsspråk er også nyttig for å utvikle språk.

Turtaking

Vi både gir og mottar informasjon i sosialt samspill og kommunikasjon med andre. Disse utvekslingene er grunnmuren til både læring og videreutvikling av sosiale relasjoner med andre, at vi gjør noe annenhver gang. Hos de aller minste barna kan man se dette eksempelvis når en omsorgsperson snakker eller synger til det – da ligger barnet ofte mer stille og følger med når den voksne snakker, mens når den voksne tar en pause, blir barnet mer aktivt og tar sin «tur» i dialogen.

Imitasjon

Barn har vanligvis en naturlig evne til å imitere helt fra de er små, og imitasjon er grunnlaget for både språklig, sosial, motorisk og kognitiv utvikling. Evnen til å imitere utvikles gradvis fra ubevisste responser/speiling, til at barnet prøver å etterligne det voksne eller andre barn gjør eller sier.

Felles oppmerksomhet

Etter hvert som barnet blir eldre, utvikles evnen til felles oppmerksomhet, som innebærer å ha en delt opplevelse av at man ser på eller interesserer seg for det samme. Dette er en stor milepæl, som blant annet er nødvendig for å kunne knytte ord til innhold og forstå andres intensjon.

Kategorisering og matching

Evnen til å legge merke til og forstå sammenhenger blir etter hvert sentral både for språklæringen og for den kognitive utviklingen til barnet. Begrepsforståelse handler eksempelvis om å knytte et ord/en merkelapp til en kognitiv forestilling om noe, som at «hund» er et dyr med fire bein som bjeffer. For å ha mulighet til å lære begrepet hund, må barnet klare å både se hva som kjennetegner ulike hunder (og i ulike «utgaver» - som på bilder, i virkeligheten og som lekedyr), og hva som skiller hunden fra en katt eller andre dyr.

Stimulering av grunnleggende ferdigheter av betydning for samspill, språk og tenkning

Hvordan kan vi stimulere de grunnleggende ferdighetene?

Stimulering av grunnleggende samspillsferdigheter handler først og fremst om å invitere barnet inn i positive samspill, der det opplever at det er givende, fint og gøy å delta. Læring skjer aller best i naturlige situasjoner, og i de fleste samspill med barn stimulerer man disse ferdighetene helt av seg selv. For noen barn kan det likevel være nyttig å legge situasjonene mer til rette, slik det beskrives her.

Hvordan barnets grunnleggende samspillsferdigheter er, har stor sammenheng med hvilke erfaringer de har. Å stimulere disse ferdighetene er viktig for alle barn. Siden de er så sentrale for utvikling på alle områder, bør spesialpedagog i Inkluderingssteam kobles på hvis vi opplever at vi ikke får den «gode kontakten» med et barn etter at vi har brukt litt tid på å skape trygghet og bli kjent.

Hvordan stimulere til blikkontakt

Inviter til borte-tittei-lek. Finn fram til lek barnet viser stor glede og interesse for, som såpebobler, kilelek eller «jaging» Når barnet retter sin oppmerksomhet mot deg, møter blikket ditt og det føles tydelig at dere har det gøy sammen – smil stort og «lag en fest» ut av det.

Noen barn kan synes det er utfordrende med blikkontakt og da skal vi ikke tvinge eller presse dem til å se direkte på oss.

Hvordan stimulere til imitasjon

Stimuler til imitasjonslek ved å lage grimaser ovenfor barna, og/eller foran et speil, der du imiter alt barna gjør av både handlinger og lyder. Oppmuntre barnet til å herme etter deg, for eksempel ved å klappe. Imitasjonsleker som *Kongen befaler* og bevegelsessanger/-leker er fine aktiviteter for å stimulere til imitasjon.

Hvordan stimulere til turtaking

Kaste ball frem og tilbake. Sende kjøretøy til hverandre. Spille spill. Synge sanger og stoppe opp slik at barnet kan fullføre. Inviter deg inn i barnets lek ved å gjøre det samme som barnet, og se om dere kan gjøre det annenhver gang – for eksempel å stable byggeklosser, parkere biler eller trø perler til et smykke.

Hvordan stimulere til felles oppmerksomhet

Øv på respondering ved å forsøke å få barna til å se dit du peker. Vis barna noe/pek på noe som de liker eller er interessert i og si «Se!». Gi ros, og gi barna det de ønsker når de ser på det eller peker på det.

Hvordan stimulere til kategorisering og matching

Sette ord på og kategorisere det man ser rundt deg. Bildebøker er nyttige til dette. Andre aktiviteter kan være spill som lotto, memory, Villkatten, innpasningspuslespill eller puslespill med bilde, puttekasse og å bygge Duplo/Lego etter modell.

Barnehagen som språkstimulerende arena

Det er ulike årsaker til at noen barn har forsinket språkutvikling

Det kan være manglende erfaringer med språk, svekket hørsel, synsvansker, utviklingsmessige språkvansker eller andre underliggende tilstander. Derfor er det viktig å undersøke barnets historie, erfaringer, eksponering for norsk og morsmål, og medisinske tilstand.

For å vurdere om et barn har forsinket språkutvikling, er det en fordel å ha nok kunnskap om normal språkutvikling. TRAS er et kartleggingsverktøy som brukes for å komme frem til tiltak. Tiltakene må bygges på det barnet kan fra før, derfor er det viktig å vite noe om barnets erfaringer med språk.

De mange mulige årsakene til forsinket språkutvikling, gjør at det er viktig med bred kartlegging og god dialog med foreldrene.

Flere barn vil ha behov for at det arbeides strukturert og systematisk over en lengre periode, for å få et løft i sin språkutvikling. Dette kan for eksempel være arbeid med et tema og deltagelse i smågrupper.

Systematiske tiltak utprøves og evalueres jevnlig.

Kjennetegn å være obs på

- Lite babling før ett års alder og få gjentakelser (herming). Forsinket språk sammenlignet med jevnaldrende.
- Lite konsekvent i uttalen av ord.
- Bruker lang tid på å lære ord, kan glemme ord, eller bruke lang tid på å hente opp ord fra minnet.
- Få ord på både norsk og morsmål.
- Misforstår ofte (uten visuell eller kontekstuell støtte).
- Urolig, frustrert eller virker uoppmerksom i språklige aktiviteter.
- Tar passive roller, i lek, som krever minimalt med språk (for eksempel hund eller baby).
- Barn som ikke begynner å bruke to-ordsytringer ved toårsalder på minst ett av språkene sine
- Barn som ved treårsalder ikke deltar i samtaler om noe som ikke bare er "her-og-nå", eller ikke behersker stadig mer situasjonsuavhengig språk.

Hvordan støtter vi språkutviklingen?

Alle hverdagssituasjoner i barnehagen er gode arenaer for språklæring. Kjente og forutsigbare rutiner gir rammer og kontekstuell støtte til innholdet i alle ordene som skal læres. Det er lettere å lære språk i meningsfylte og kjente sammenhenger. Bruk språket aktivt hele dagen.

Gi respons på det barna er opptatt av. Barn må være motivert og oppleve språket som nyttig og meningsfylt. Ta del i deres livsverden og følg ledetråder i lek, fantasi og samtale.

Bruk visuell støtte som konkrete, bilder eller kroppsspråk i alle situasjoner. Bruk for eksempel bildeplansjer under lek, samling eller måltid for å støtte ordlæringen og for å sikre deltagelse og forståelse.

Les bøker og ha dialog sammen med barna om både bilder og handling. Bøker gir visuell og kontekstuell støtte, og flere muligheter til å styrke situasjonsuavhengig språk og lære barnet lavfrekvente ord.

Rollelek med figurer kan være en morsom og effektiv metode, som gir kontekstuell og visuell støtte. Bruk materiell barna er interessert i og gjør leken spennende.

Gi barna **førstehåndserfaringer** - begrepsforståelse og erfaringer er viktig for å koble ord til handling eller objekt. Barn lærer språk best i meningsfylte sammenhenger hvor de er aktive deltagere. La barna få se, høre, røre og gjøre.

Benevn objekter for barna og kommenter både det du og de gjør, og det som skjer i omgivelsene.

Tilpass språket til den du snakker med. Noen barn har behov for at du bruker rolig og tydelig talespråk, med enkle og korte setninger. Unngå språkkrav som de ikke mestrer. Det kan være hensiktsmessig å modellere, kommentere og benevne for barnet, heller enn å stille for mange spørsmål. Stimuler til undring og refleksjon sammen med dem.

Barnehagen som arena for sosial språkutvikling

Sosial språkutvikling

Pragmatisk språk eller sosial kommunikasjon handler om hvordan vi bruker språket og kommuniserer sammen med andre mennesker.

Som regel vil slike ferdigheter læres i naturlige samspillsituasjoner med andre, og starter allerede fra nyfødtalder.

Det kan være ulike årsaker til vansker knyttet til sosial bruk av språket.

Det kan handle om erfaringer, ukjente omgivelser, trygghet, mestring av språk, eller en primær vanske knyttet til den sosiale bruken av språket.

Kjennetegn å være obs på

- Utfordringer med å anvende språket i sosiale sammenhenger.
- Tolker språket bokstavelig og misforstår budskap som blir sagt "mellom linjene».
- Vansker med å ta andres perspektiv.
- Utfordringer med å føre eller delta i en samtale.
- Misforstår kroppsspråk, tonefall og ansiktsuttrykk.
- Bruker språk upassende eller i feil kontekst.
- Utfordringer knyttet til dialog og turtaking i kommunikasjon.
- Opplever frustrasjon i samspill med andre.
- Søker kontakt med andre, men strever med å ta initiativ, delta i og avslutte lek og samtale.

Hvordan støtter vi den sosiale språkutviklingen?

Forslag til tiltak

- Gi tydelige og konkrete beskjeder.
- God struktur og forutsigbarhet i hverdagen gir trygghet, for eksempel visuell støtte over dagen gjennom dagtavle.
- Forklar hva barna kan si eller gjøre i ulike situasjoner.
- Hjelp barna å tolke andres intensjoner, kroppsspråk og gester.
- Sett ord på følelsesuttrykk.
- Les bøker som omhandler sosiale relasjoner og kjente situasjoner.
- Hjelp barna inn i lek, og veiled i leken sammen med andre barn.
- Vær forsiktig med å bruke ironi eller vage setninger som kan misforstås - forklar hva intensjonen er med ytringen ("hun tøyser", "han ville hjelpe deg").

Forslag til tiltak

- Organiser i mindre grupper med fokus på sosialt samspill og lek – modeller for barna og delta aktivt i leken.
- Fortell historier for å lære sosiale spilleregler.
- Organiser aktiviteter som barna viser interesse for og kan mestre i mindre barnegrupper.
- Organiserte og voksenstyrte aktiviteter med klare forventninger og regler kan være enklere enn ustrukturert lek med større krav til sosiale samspills- og lekekoder.

Barnehagen som reguleringsstøttende arena

Reguleringsstøtte

Barn med behov for reguleringsstøtte er ofte aktive og utadvendte. Vær sensitiv ovenfor deres behov.

Tiltak

- Behov for struktur og tydelige overganger som gjerne markeres ved signal og eventuelt visuell støtte.
- Sørge for øyekontakt og gi tydelige beskjeder. Noen ganger er det behov for individuelle beskjeder. Si hva barna skal gjøre og ikke fokuser på hva de *ikke* skal gjøre.
- Gi ros, positiv oppmerksomhet, og ha fokus på det barna mestrer. Tilby barnet ansvar for praktiske oppgaver som de kan mestre.
- Mindre grupper, trygge voksne og skjerming ved behov og i rutineoverganger. Gi god tid, og forbered barna på det som skal skje.

- Skjerming i lek; de voksne begrenser hvor mange barn som kan delta, sprer leken på ulike rom (hvis mulig), støtter barna til å delta, løser konflikter som har oppstått, og stimulerer til samarbeid i leken.
- Noen barn kan snakke om følelsene og hva som skjedde like etter en hendelse, andre trenger mer tid.
- I en garderobe-/påkledningssituasjon kan en voksen legge fram klærne og gi stegvis hjelp ved å si "først kan du..., så kan du..." Tilby hjelp før det blir for vanskelig og støtt slik at barna mestrer det de er i stand til.
- Vær obs på uro og støy. Tilrettelegg slik at man unngår for mange sanseinntrykk som lyd, lys, og berøring.
- Vis at du er glad i barna uansett hva som skjer eller har skjedd, selv om du må regulere/ veilede og sette grenser for atferden.

Barnehagen som trygg arena for de forsiktige og tilbaketrukne barna

Forsiktige og tilbaketrukne barn

Noen barn kan vise sjenanse og tilbaketrukkethet, som bidrar til at de i mindre grad deltar aktivt i lek, samspill og samtaler. Disse barna kan ofte være veldig sensitive for endringer og ustabilitet.

Mange av disse barna ønsker ikke å få direkte oppmerksomhet rettet mot seg selv, og man må derfor «se» barnet på andre måter. Her kan vi bruke prinsippene i defokusert kommunikasjon. Dette innebærer å ikke fokusere direkte på barnet. Det er samtidig viktig å legge til rette for forutsigbarhet og trygghet, og at man stimulerer barnet på en måte som det opplever som komfortabel.

Hvis barnet over tid ikke benytter språket sitt på en eller flere arenaer, bør man ta kontakt med inkluderingsteam.

Tilegnelsen av språk kan være utfordrende for forsiktige og tilbaketrukne barn, da de er mindre med i aktiviteter og samspill der de får brukt språket sitt. På sikt kan det derfor oppstå en forsinkelse i språkutviklingen.

Hva kan være årsakene?

Det kan være ulike, og til dels flere årsaker til at noen barn ikke benytter verbalspråket sitt. For mange barn kan det handle om en overveldende eller vanskelig overgang fra en arena til en annen.

Eksempler på slik overganger kan være å starte i eller bytte barnehage eller avdeling, flytte eller begynne på skolen.

Noen flerspråklige barn blir overveldet av et nytt språk å forholde seg til, som overgang fra et språkmiljø (morsmål,) til et annet (norsk-språklig miljø.).

Barns temperament spiller også inn. For eksempel er sensitive barn med sjenanse mer utsatt for det å utvikle engstelse ved direkte fokus enn andre barn.

Barnehagen som trygg arena for de forsiktige og tilbaketrukkne barna

Tiltak

- Reguler kontakten ved å stå ved siden av uten å se direkte på barnet.
- Ha fokus rettet mot en felles aktivitet i stedet for direkte mot barnet
- Finn interesseområder som utgangspunkt for samspill og lek.
- Vær bevisst på hvor/hvilke rom barna føler seg tryggest på. Velg en aktivitet barnet trives med og start en lek/aktivitet der hvor barnet er trygt. Det er en fordel med faste voksne og faste barn i små grupper.
- Vær bevisst hvem som sitter ved siden av hverandre i samling, ved bordet, som får en oppgave sammen, og hvem barnet settes i gruppe med.
- Sikre at tema, spill eller aktivitet er godt kjent før det introduseres i hele gruppa.

- Gi barna mulighet for å uttrykke seg på andre måter enn å snakke. For eksempel peke, håndlede, utføre en oppgave eller tegne.
- Undre deg sammen med barna istedenfor å stille direkte spørsmål.
- Oppretthold dialogen selv om du ikke får respons med en gang. Husk å være naturlig og reguler egne følelser.
- Bruk gjerne fingerdukker, hånddukker eller figurer barna liker å leke med for at de kan delta uten direkte fokus og press.
- Lag en bordbrikke med bilder av ulike temaer som utgangspunkt for samtale under måltidet: eks mat/drikke barna kan velge fra bordet, temabrikker som visualiserer tema man jobber med på avdeling, som eventyr, jungeltema, trafikk, tema fra tur/skogen etc.
- Det er nyttig for alle barn at dagtavle benyttes aktivt.

Barnehagen stimulerer til motorisk utvikling

Grunnen til at det er viktig å fremme motorisk utvikling:

Fysisk aktivitet/lek er helsefremmende både når det gjelder fysisk og psykisk utvikling.

Forskning har lenge assosiert motoriske problemer med andre problemer som f.eks. konsentrasjonsvansker, dårlig selvfølelse og lav selvtillit.

Det er et kjent problem at barn med dårlig motorikk ofte tåler ekstremt lite stress før handlingsmønstret bryter sammen.

For barn i barnehagen som har nedsatt funksjonsevne er det viktig å tenke at disse barna skal videre i livet etter barnehagetiden; det er viktig at vi tenker hele livsløpet. Det å forebygge redusert bevegelighet i ledd, forhindre smerte og å lære selvstendighetsferdigheter, vil være viktige hensyn å ta for å bidra til mestring, å opprettholde en god helse og skape vekst og utvikling senere i livet. Barnehagen skal legge til rette for både en god barndom, og å forberede barnet til et best mulig voksenliv.

Hva er fysioterapeutens mandat?

Fysioterapeutene er ansatt på helsestasjonen. Fysioterapeuten har et ansvar for å starte behandling, der det er avdekket avvik etter henvisning. Fysioterapeuten ønsker å være behjelpelige med å legge til rette for å fremme motorisk utvikling for barnet, og har veiledningsplikt ovenfor foreldre og ansatte rundt barnet. For å få best mulig utvikling for det enkelte barnet er man avhengig av samarbeid med foreldre, fast helsesykepleier til barnet og barnehageansatte som er sammen med barnet i hverdagen. Dersom det er behov for det, samarbeider fysioterapeuten også med spesialisthelsetjenesten for best mulig oppfølging.

Når barnehagepersonalet har en bekymring for barnets motoriske utvikling, skal vi i samarbeid med foreldre henvise til fysioterapitjenesten for vurdering. Tiltak vil iverksettes ved behov.

Hvordan stimulerer vi motorisk utvikling?

Hvordan kan barnehagen legge til rette for motorisk lek for å fremme psykomotorisk utvikling:

Fysisk lek/aktivitet skal være morsomt og meningsfullt, og barnet har behov for gode, tilpassede og konkrete tilbakemeldinger i aktiviteten. Her er det avgjørende å kartlegge barnets motivasjon og kunne ta vare på det barnet selv er motivert for å leke.

For å skape mestring for barnet i sin motoriske utvikling/lek er det viktig at vi voksne vet noe om hva barnet kan av ferdigheter. Deretter må vi legge til rette for at miljøet er egnet og at oppgaven som barnet blir utfordret til er tilpasset. Tilgjengelig utstyr kan også være nødvendig for god tilrettelegging av situasjonen. Voksne kan dermed hjelpe barn som strever med motorikk til å kunne delta i leken.

Motorisk lek kan ses i sammenheng med andre utviklingsområder, som for eksempel språk og sosialt samspill.

Forslag til tiltak

- Vi voksne kan hjelpe barnet til å delta i ulike lek og stillinger (f.eks. rygg-/mageleie, sittende, stående), og skape variasjon i leken både ute og inne. Dette vil gi barnet mer bevegelseserfaring.
- En god sittestilling ved bordaktiviteter er mange ganger avgjørende for at barnet kan mestre finmotoriske aktiviteter.
- For barn som har behov for aktivitet/øvelsesprogram er det viktig at det legges til rette for det i barnehagehverdagen. At det lages planer for hvem av de voksne som har ansvar for stimuleringen, hvordan det skal utføres, i gruppe eller én til én, og når det skal gjennomføres. For barn som har behov for tekniske hjelpemidler, vil det være et samarbeid med ergoterapeut og behandlende fysioterapeut.
- Tidsbegrensning i utførelsen av ferdigheter kan være avgjørende for hvordan barnet mestrer oppgaven. For mange barn er det viktig med god tid og mange repetisjoner.

Barn med nedsatt hørsel

Hva ser vi etter

- Utfordringer med å få med seg det som sies.
- Vansker med å lytte i støyfylte omgivelser.
- Utfordringer med å forstå hvor lyden kommer fra.
- Dårlig konsentrasjonsevne og utholdenhet.
- Vansker med å delta i samspill med andre.
- Begrenset talespråk.
- Utydelig uttale.

Sjekk hørsel dersom barnet

- Har forsinket språkutvikling og/eller veldig utydelig uttale
- Babler lite og har liten lydproduksjon.
- Viser manglende respons når det blir snakket til.
- Ser «intens» på ansiktet ditt/leppene dine når du prater.
- Er urolig og/eller ukonsentrert.
- Trekker seg tilbake og leker alene.
- Har hyppige ørebetennelser.

Hvordan kan vi tilrettelegge for barn som har nedsatt hørsel

Tilrettelegging

Gode lys- og lytteforhold i barnehagen bidrar til at barn med nedsatt hørsel kan være mer aktive deltakere.

- Gode lytteforhold; reduser bakgrunnsstøy gjennom å lydregulere rom. Dette kan eksempelvis være å dempe bakgrunnsstøy som radio, bråkete leker, ha lyddempere på stoler/bord/lekekasser, lukke vinduer osv.
- Her kan det være lurt å reflektere over hva som kan oppfattes som støy for barnet, og som de voksne ikke tenker over.
- Gode lysforhold: plasser barnet slik at man unngår motlys. Motlys gjør det vanskeligere å se ansikter. Det er lettere å oppfatte tale om man ser ansiktet/munnen samtidig. Vi bør plassere oss slik at vi ser ansiktene til hverandre.
- Synet er en viktig kilde til informasjon. Bruk kroppsspråk og ansiktsuttrykk aktivt for å understøtte det du formidler. Variasjon i stemmen kan også bidra til at barna oppfatter det som blir sagt.

Hvis vi har barn med vedvarende nedsatt hørsel, skal vi ta kontakt med helsestasjonen

Tilrettelegging for barn med nedsatt syn

Syn

Synet er en av de viktigste sansene for å utvikle språk, motorikk og for å kunne orientere seg.

Tegn på at barnet har nedsatt syn

- Lukker eller dekker ofte over det ene øyet.
- Legger ofte hodet på skrå, eller snur hodet når det skal se på noe.
- Kniper ofte øynene sammen og myser for å kunne se klart på avstand. Eller skjeler med det ene øyet, spesielt når barnet er trøtt.
- Blunker ofte, gnir seg i øynene eller har ofte hodepine.
- Studerer det som er rundt påfallende nær, holder objekter veldig nært for å kunne se ordentlig.
- Har utfordringer med bordaktiviteter som innebærer arbeid på nært hold (pusle, perle, tegne).
- Snubler, ustø gange, motorisk "klønete" og mye uro under for eksempel samlingsstund/i lek.

Tilrettelegging

- Fast plass til leker og utstyr skaper oversikt.
- Tydelige merkelapper på lekekasser – bilder/symboler med god kontrast.
- Tilrettelegg for deltagelse i felles lek ved å ha mindre grupper og i et avgrenset område. Området kan gjerne markeres ved bruk av teppe/hyller eller lignende.
- Lekemateriell bør være variert og i sterke farger som gir gode kontraster.
- Legg opp til aktiviteter som fremmer den fin- og grovmotoriske utviklingen. Støtt barna til å utfordre egne ferdigheter, og legg til rette for motorisk og kroppslig lek.
- Bruk faste rutiner i barnehagen til å øke forståelsen av egen kropp. Et eksempel er bruk av bevegelsesanger i samlingsstund.
- Begrens unødvendig visuell støy, for eksempel er det lettere for barnet hvis duker osv. er ensfargede heller enn med mønster.
- Bruk navn når du snakker med og henvender deg til barna på avdelingen.

6. Laget rundt barnet

Hvem er laget rundt barnet?

Laget rundt barnet består av familien, alle ansatte i barnehagen, inkludert støtteressurser og Inkluderingssteam.

Støttespillere i laget rundt barnet består først og fremst av helsestasjonen og PPT. I tillegg har vi god støtte i spesialisthelsetjenesten når det er nødvendig.

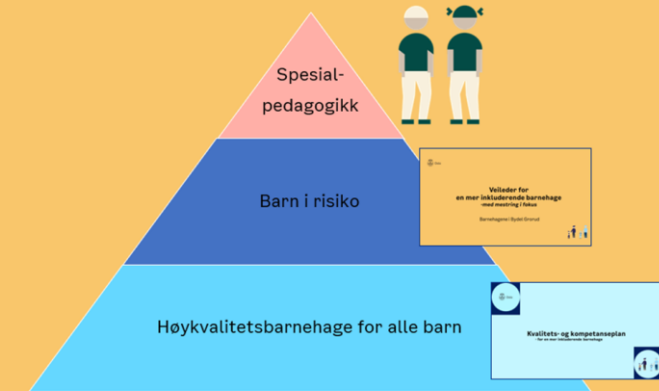
Barnets plan som hjelpemiddel

Når vi er bekymret for utviklingen til et barn, skal vi utarbeide en Barnets plan. Hensikten med planen er å hjelpe oss i arbeidet med å holde fokus på utviklingen til barnet. Jevnlig evaluering er nødvendig for å tilpasse tiltakene etterhvert som utviklingen går fremover.

Pedagogisk leder på avdelingen er ansvarlig for å skrive planen. For at det skal bli et godt verktøy, er det viktig at hele laget rundt barnet er delaktige i utarbeidelsen av den. Dette involverer av og til spesialpedagogen i barnehagen og andre støttespillere.

Alle ansatte på avdelingen må være kjent med mål og tiltak i denne planen. I tillegg må det være tydelig beskrevet hvordan vi samhandler systematisk for barnets utvikling.

Foreldrene må involveres i utarbeidelsen av planen, og den vil være et godt verktøy i samhandling med foreldrene.

Inkluderingssteamet

Når vi vurderer at barnets behov for støtte ligger i øvre del av trekanten over, må vi først involvere Inkluderingssteamet. Inkluderingssteamet kan bistå med både observasjoner, veiledning og støtte i utarbeidelse av Barnets plan. De kan også bistå med kompetanse- og organisasjonsutvikling (KO) i barnehagen. Inkluderingssteamet samarbeider nært med PPT, og kan bistå med henvisning til PPT, både på system- og individnivå.

PPT har to mandater:

1. Systemnivå: Bidra med kompetanse- og organisasjonsutvikling
2. Individnivå: Utarbeide sakkyndige vurderinger hvis det er bekymring for at barnet ikke har nytte av det allmennpedagogiske tilbudet i tilstrekkelig grad, tross gode tilpasninger.

6. Avslutning

Alle barnehagebarn i Bydel Grorud skal oppleve en mer inkluderende barnehagehverdag der vi har fokus på mestring for alle. Forskning viser at høykvalitetsbarnehagen utgjør en forskjell for barn som vokser opp med utfordrende sosioøkonomiske rammer. Effekten varer lenge etter at de har sluttet i barnehagen.

Barnehagene i Bydel Grorud skal være godt tilrettelagt slik at alle barn opplever å bli inkludert i fellesskapet, ut ifra sine forutsetninger og behov. Med utgangspunkt i et veletablert samarbeid med PPT og en felles kvalitets- og kompetanseplan, har vi satt i gang dette arbeidet.

Alle ansatte i barnehagene i bydelen har et ansvar for å sørge for å skape et inkluderende miljø. Veilederen er et supplement til det arbeidet vi allerede gjør, og som alltid vil være i utvikling.

Vi håper du vil bli både inspirert og føle deg tryggere på at akkurat du kan ha en helt avgjørende betydning for barna i bydel Grorud.

Veilederen er utarbeidet med støtte fra Delprogram oppvekst og utdanning, Områdesatsingene i Oslo

**En mer inkluderende barnehage for alle barn i
Bydel Grorud**